

TRÔNG NGƯỜI LẠI NGÃM ĐẾN TA

Một thoáng Osaka - Nghĩ về thái độ vô cảm ở VN

NGUYỄN VĂN (ÚC)

Chỉ một tuần ở Nhật làm tôi suy nghĩ nhiều về những kinh nghiệm cá nhân ở quê nhà. Báo chí trong nước gần đây có một cụm từ rất hay để mô tả một cái tính rất mới của các nhân viên Việt Nam: vô cảm. Sự phổ biến của tính vô cảm này cực kỳ sâu rộng trong xã hội Việt Nam ngày nay.

Một trong những “đặc quyền” của giới làm khoa học là được đi đây đi đó, chẳng những chỉ để tiếp thu và trao đổi ý tưởng với đồng nghiệp, mà còn có cơ hội biết thêm một nền văn hóa khác. Đã từ lâu tôi mong ước được dịp ghé thăm nước Nhật, một quốc gia với nền kinh tế đứng thứ hai trên thế giới, xứ sở của hoa anh đào; và cũng là nơi tôi có nhiều bạn bè, đồng nghiệp. Đầu năm nay, dịp may đó đã đến: một hiệp hội chuyên môn quyết định tổ chức hội nghị khoa học thường niên ở Osaka, một thành phố lớn thứ hai ở Nhật. Thế là tôi có cơ hội làm một chuyến đi với hai chuyện: vừa thực hiện được “mộng ước” chu du, lại vừa có dịp đi làm việc.



Chúng ta cũng có thể học nét văn hóa đó của người Nhật, mỗi người một việc và làm tốt việc của mình, để góp phần nâng cao tầm vóc nước ta cho xứng đáng với tiềm lực của con người Việt Nam.

* * *

Một đêm, tôi được mời đến nói chuyện tại bộ môn Nội tiết học thuộc khoa Y của Đại học Osaka, mà ấn tượng về các nhà khoa học Nhật còn lại trong tôi rất lâu. Buổi nói chuyện diễn ra sau hội nghị, tức khoảng 8 giờ tối, ấy thế mà rất nhiều nhà nghiên cứu, giáo sư và sinh viên tham dự. Nhìn qua hội trường với cả 100 người quả thật làm tôi xúc động, bởi vì nếu ở Úc giờ này chẳng còn ai trong phòng thí nghiệm, nói gì đến các giáo sư! Sau buổi nói chuyện là những trao đổi hào hứng, sôi nổi nhưng lịch sự. Chưa hết, ban tổ chức còn mời tôi đi tham quan một vòng cơ sở nghiên cứu trước khi ra quán ăn và... tranh luận tiếp! Tôi quả thật quý trọng các đồng nghiệp này vì thái độ học hỏi, tinh thần cầu tiến thật sự, chứ không hình thức như ở nước ta.

Một tuần ở Osaka, có dịp đi chung quanh thành phố và ngoại ô đã cho tôi một ấn tượng rất tốt đẹp về người Nhật. Họ có vẻ rất sẵn sàng giúp đỡ bất cứ ai đang gặp khó khăn. Một hôm tôi đi lạc đường (đường phố ở Nhật dĩ nhiên là viết bằng tiếng Nhật rất khó đọc), giữa đám đông người qua kẻ lại, tôi chẳng biết hỏi ai, đành liêu hồi... bất cứ ai đi ngang. Ấy thế mà người tôi hỏi đầu tiên, dù đang tất tả đi như chạy, dừng lại lắng nghe tôi (mà tôi biết anh ta cũng không hiểu tôi nói gì) nhưng qua bản đồ anh ta biết tôi muốn đi đâu; anh ta dẫn tôi đến tận đầu đường và căn kẽ chỉ hướng đi, thậm chí đứng chờ xem tôi đi có đúng hướng không! Ôi, làm sao ở Mỹ và Úc, thậm chí tại quê hương Việt Nam, tôi có một người chỉ đường tốt như thế! Không chỉ người đi đường, mà ngay tại các trạm xe điện, người Nhật cũng tỏ ra rất lịch sự và rất tận tâm, tận tình chỉ dẫn cho những khách như tôi. Ấu đó cũng là một nét đẹp trong văn hóa ứng xử mà chúng ta cần phải học từ họ.



người Nhật tỏ ra rất lịch sự và rất tận tâm, tận tình

Nói về sự hiện đại của hệ thống xe điện của Nhật, tôi chỉ có thể mô tả bằng hai chữ: tuyệt vời. Thật vậy, so với Úc, hệ thống xe điện của Nhật chắc phải đi trước cả 20 năm. Điều làm tôi ấn tượng nhất là dù hệ thống xe điện chẳng chịt dưới lòng đất như thế, mà xe chạy rất đúng giờ (chứ không phải như ở Úc: 95% xe điện Úc trễ giờ). Tôi nghĩ cũng là yếu tố con người cả thôi. Quả vậy, tôi thấy thái độ làm việc của người Nhật, từ hàng giáo sư, khoa học gia đến người lái xe điện và người phụ quét đường, tất cả đều có vẻ nhận lãnh trách nhiệm của mình một cách nghiêm chỉnh, làm đến nơi đến chốn.

Khi còn ở khách sạn, mỗi buổi ăn sáng tôi nhìn ra đường phố và chú ý đến một ông phụ quét đường mà ấn tượng đẹp về ông tôi vẫn còn giữ mãi. Cứ mỗi sáng, đúng 7 giờ, không biết từ đâu ông đi xe đạp đến, dựng xe đạp vào một nơi dành cho xe đạp xong, ông bắt đầu làm việc. Mà đường xá bên Nhật thì quá sạch, chẳng có gì để ông quét dọn. Ấy thế là ông đi chậm chậm xem xét từng ngõ ngách có gì dơ bẩn không, có bao cao-su nào rách không, có dấu kẹo sing-gum không...và làm sạch tất cả. Xong một đoạn đường, ông lại đến một đoạn đường khác và làm sạch đường. Nhìn qua thái độ làm việc, ông quả là một người yêu việc làm của mình, tự hào vì thành tích của mình, chẳng hề lộ vẻ đau khổ hay tự ti gì cả. Thật là đáng khâm phục!

Ngẫm ta...

Chỉ một tuần ở Nhật làm tôi suy nghĩ nhiều về những kinh nghiệm cá nhân ở quê nhà. Báo chí trong nước gần đây có một cụm từ rất hay để mô tả một cái tính rất mới của các nhân viên Việt Nam: vô cảm. Sự phổ biến của tính vô cảm này cực kỳ sâu rộng trong xã hội Việt Nam ngày nay. Đi đến đâu cũng thấy và gặp: nhân viên bán hàng, cán bộ nhà nước, y tá, nhân viên bệnh viện, nhân viên hành chính trong các đại học, v.v... đều biểu hiện thái độ vô cảm, đứng đưng trước khó khăn của khách hàng.



biểu hiện thái độ vô cảm, dửng dưng trước khó khăn của khách hàng (ảnh minh họa)

Tôi có nhiều kinh nghiệm về cái tính này, và xin kể ra đây hầu các bạn. Một hôm tôi vào nhà sách Nguyễn Huệ trên đường Nguyễn Huệ ở Quận I, Thành phố Hồ Chí Minh để tìm mua cuốn sách của tôi cho vài bạn bè. Tôi biết rõ nhà sách có bán sách của tôi, nhưng không biết khu nào. Tôi bèn hỏi cô bán hàng đang xó rợ trong một quầy sách và hỏi (cho chắc ăn) ở đây có bán cuốn sách đó không. Chẳng cần suy nghĩ, và chẳng cần đi tìm, cô ấy trả lời ngay: không. Tôi nài nỉ cô thử đi tìm xem có không. Cô ta quả quyết là không. Thế nhưng khi tôi đi tìm vài chỗ thì có ngay cuốn sách.

Một hôm khác, tôi có hẹn với một anh bạn là bác sĩ trưởng khoa một bệnh viện lớn tại thành phố Hồ Chí Minh. Đến bộ môn, loay hoay tìm hoài không thấy, tôi đành phải hỏi một anh nhân viên có vẻ rảnh rỗi (vì anh ta đang chơi games trên máy computer) là có bác sĩ X ở đây không. Anh ta quay lại nhìn tôi một hồi rồi nói: em không biết anh ơi, em chỉ làm hạch toán thu ngân thôi. Tôi nói bác sĩ làm ở khoa này, anh làm ơn hỏi ai xem có anh ấy ở đây không. Trước sự khẩn khoản của tôi, anh ta vẫn thản nhiên nói: em không biết. Sau một hồi gọi điện thoại tôi mới biết văn phòng anh bạn tôi chỉ cách phòng anh chàng thu ngân kia không đầy 5 thước! Khi đã vào và đi ngang chỗ anh chàng thu ngân đó, tôi chẳng thấy anh ta tỏ một thái độ “ăn năn hối lỗi” nào cả. Đúng là vô cảm!

Một hôm tôi chứng kiến một cảnh rất “gai mắt” tại cổng trường Đại học Bách khoa TPHCM. Dưới cái nắng gắt mùa hè Sài Gòn, một anh công nhân nhể nhại mở ôi đẩy chiếc xe thủ công chở một đồng sắt nặng nề vào cổng trường. Cổng đóng kín. Ba nhân viên bảo vệ đứng đó hút thuốc thơ thẩn nhìn anh công nhân, lúc này đang giơ tay ra dấu xin mở cổng. Cổng vẫn đóng kín. Anh công nhân phải khó nhọc lắm để xuống xe và đến gần nói gì đó xin phép mở cổng. Lúc này, một anh bảo vệ mới kéo lê bước chân đến mở cổng!

Bất cứ ai từng quen sống tương trợ với nhau, và quen với tinh thần thông cảm cho người khó khổ đều rất phẫn nộ trước thái độ vô cảm này. Tôi cũng là một người chịu không nổi thái độ đó nên mới có lần đã nói thẳng rằng tôi không thích thái độ, mà tôi cho là bất nhân, của một anh bảo vệ. Tất nhiên, tôi phải gánh chịu những hậu quả bất hợp tác sau này của anh chàng bảo vệ ấy, nhưng tôi không hề thấy hối tiếc về cách tỏ thái độ của mình.

* * *

Tôi có một nhận xét chung là thái độ vô cảm thường thấy trong những người có chút chức quyền, như nhân viên bảo vệ, cán bộ công nhân viên nhà nước, những người mà Cục Hồ thường gọi là “đầy tớ của dân”. Ngày nay, họ chẳng phải là “đầy tớ của dân”, mà là “người đầy khổ dân chúng”. Họ ỷ có chút quyền thế trong tay và ra sức biểu dương quyền lực bằng những bắt chẹt nhỏ nhặt, bắt bẻ từ lời ăn tiếng nói của người dân, và đáng kinh tởm hơn là họ không cảm thấy thông cảm với nỗi khổ của người dân đang rất cần đến dịch vụ của họ. “Vô cảm” quả thật là một cụm từ cực kỳ thích hợp cho những trường hợp này.

Có thể gọi vô cảm là biểu hiện của hiện tượng mà báo chí gọi là “suy đồi đạo đức” không? Cũng có thể lắm. Nó cũng có thể chính là hệ quả của một nền giáo dục ngày càng đặt nhẹ vấn đề đạo đức xã hội trong giáo dục học đường. Bất cứ lý do gì và nguyên nhân nào, thái độ vô cảm là một tình trạng gây nhức nhối, một căn bệnh “ung thư” đạo đức xã hội cần phải

được điều trị ngay.

Tôi lạm nghĩ ở mức độ cá nhân, người Nhật cũng chẳng sáng dạ hơn chúng ta, nhưng ở mức độ tập thể họ rõ ràng là một sức mạnh đáng kể. Và trong tập thể đó, nếu tất cả thành viên trong xã hội đều làm tốt công việc của mình được giao và đối xử với nhau bằng cái tình (Trịnh Công Sơn từng nói một câu chí lý: “sống trong đời sống cần có một tấm lòng”) thì guồng máy xã hội chắc chắn sẽ vận hành tốt. Có lẽ nét văn hóa làm việc này đã đưa Nhật thành một cường quốc như ngày nay. Chúng ta cũng có thể học nét văn hóa đó của người Nhật, mỗi người một việc và làm tốt việc của mình, để góp phần nâng cao tầm vóc nước ta cho xứng đáng với tiềm lực của con người Việt Nam.